

✚ PAVAO BUTORAC, biskup

Dne 22. XI 1966. neočekivano završi ovozemni život preuzv. Pavao Butorac, dubrovački biskup. Rođen je 26. III 1888. u Perastu kod Kotora. Zareden za svećenika godine 1910. Obavljao je službu župnika u Dobroti, službu katehete i profesora u Kotoru i u Splitu, a bio je rektor sjemeništa u Kotoru god. 1918—1920. Godine 1938. posvećen je za kotorskog biskupa, a 1940. posta apostolskim administratorom dubrovačke biskupije. Stalnim biskupom iste biskupije posta 1950. Zbog njegovih zasluga na naučnom polju dodijelio mu je Rimokatolički bogoslovni fakultet u Zagrebu doktorat »honoris causa«, godine 1964.

Nije moguće u jednom ograničenom prikazu iznijeti obilan i svestran rad pokojnikov. Možda je najbolje označiti samo glavne pravce njegova umnog kretanja, te označiti neke bitne karakteristike njegova rada na području apostolata istine.

1. Filozofsko-kulturna djela. Ovamo spadaju osobito ova djela:

Zašto smo još tako daleko. Sarajevo 1913, ciklus članaka o politici kao glavnom razlogu velikog crkvenoga raskola između Istoka i Zapada;

Katolička Crkva i moderno društvo, Sarajevo 1915;

Politički i gospodarstveni liberalizam i kršćanstvo, Mostar 1920, u izdanju »Savremena pitanja« sv. VIII;

Za napretkom. šest rasprava o savremenoj uljudbi, civilizaciji, Požega 1922;

Proti sadašnjem obliku parlamentarizma, Ljubljana 1922;

Socijalna zadaća slavenstva, Dubrovnik 1924;

Psihologija novih vremena, Zagreb 1930, ciklus članaka kao osvrt na francuskog psihologa Gustava Le Bona (Le Bon), izdanje »Hrvatske prosvjete«;

Kršćansko jedinstvo, skica filozofije povijesti, Sarajevo 1931;

Apostol Pavao, ideolog i protagonist kršćanske civilizacije, Sarajevo 1937;

Refleksije o francuskom prevratu, Zagreb 1940;

Problem kulture, Dubrovnik 1966, str. 364.

U ovim djelima Butorac se ističe kao vrlo osjetljiv registrator a i sudac zbivanja svoga vremenskog trenutka. Raspravu *Za napretkom* publicira u 34. godini života. Mnogi u tim godinama još traže puteve misli, ideje sjemenke, a Butorac neustrašivo nastoji ideje vodilje čovječanstva integrirati u kršćansku idejnu baštinu. Sve što je novo on nastoji integrirati u kršćansku idejnu baštinu. Ukoliko su ideje ispravne, otkriva im kršćansko porijeklo, čisti ih, stavlja na pravo mjesto. Sve to čini sa svrhom da pokaže životnu ulogu istih ideja, da one posluže za izgradnju boljega čovječanstva. Apostolat istine za Butorca nije se zatvarao u sebe, taj apostolat izgrađivao je ovozemnu i prekgrobnu sreću čovječanstvu.

Jest, Butorca je zanimao čovjek. Čovjek bilo koje rase, civilizacije. Ipak, slavenstvo mu leži osobito na srcu. Predviđa da će Rusija odigrati u svijetu značajnu ulogu. A s njom i ostalo slavenstvo. U toj viziji vodi ga razum, ali vodi ga i srce. Zato on centrira svoju pažnju na središnju točku ili izvor dinamike svojim mislima, a to je: *slavenska duša*. On je osjeća. On je živi.

Na područje opće sociologije nije zašao ex professo. To ne znači da se nije barem uzgredno ogledao i na tom području. Dapače, piše jedan pisac: »Kod nas je studiju sociologije već odavno posvećena dužna pažnja umnim i pionirskim djelima Pavla Butorca, sada dubrovačkog biskupa (jednom od tih djela do godine se može slaviti četrdesetogodišnjica objavljivanja)«¹.

Počiva li ova tvrdnja na solidnu temelju? Da. Butorac je spleo sve socijalne misli oko centralne misli katoličke sociologije, naime: oko čovjeka, oko dostojanstva čovječje osobe. A čovjek je prema riječima posljednjih Papa i II vatikanskoga koncila porijeklo, mjerilo i cilj svih društvenih djelatnosti i društvenog uređenja. S toga gledišta Butorac brani političku demokraciju; zalaže se za prava pojedinih naroda; ističe načelo solidarnosti među narodima; promiče ideju pravde i ljubavi kao stupova ljudskog društva itd. Nije mogao a da s istog razloga ne osudi makijavelizam nekih evropskih zemalja, neprimjernu politiku ravnoteže sila u Evropi, tajnu diplomaciju i tajne ugovore velikih sila na štetu malih naroda, nepoštovanje moralnih načela u politici i sl.

Mi ćemo danas reći da mu počesto u kombinaciji misli nedostaje ona teološka dimenzija, ono nadnaravno usmjerenje, ali ne zaboravimo da je Butorac više filozof nego sociolog. On sociologiju uklapa u politički pregled, u raščišćavanje idejno-političke atmosfere, jer sociologija ne smije biti samo teoretska, u apstraktnosti, ona se mora uvijek osvrtni na prilike vremena. Ne tražimo, dakle, u Butorčevim djelima široko obrađena standardna pitanja katoličke društvene nauke, nego radije slijedimo »ideas matres«, osnovni pravac i temeljna načela. Nikakvo čudo da je pri tome poslu Butorac ponekad dao odviše maha umovanju, nekako se izolirao od konkretnosti, zanijelo ga umovanje. Zbog toga on nekim izrazima u istom kontekstu daje različita značenja, uzima ih višeznačno. To će, uostalom, čitalac lako uočiti.

Na ovom području, osobito na području filozofije kulture, ističe se iznad svih djela njegovo posljednje djelo većih dimenzija: *Problem kulture*. Ovo djelo pokojnik je smatrao svojim životnim djelom. U njemu je »sažeo svoje opsežno i duboko znanje u snažnu i originalnu sintezu, napisanu blistavim i ujedno, zanimljivim i svakomu pristupačnim stilom. Na »Problemu kulture« je radio, kako sam piše preko 50 godina. U tom djelu on je ostavio dušu i srce jednog eminentnog hrvatskog rodoljuba i katoličkog svećenika i biskupa. U djelu se pok. Butorac ipak izdiže iznad svojih nacionalnih i vjerskih osjećaja i kao građanin svijeta objektivno i s ljubavlju promatra prošlost i sadašnjost problema čitavog svijeta.«² A koja je srž toga djela? U skladu onoga što je rečeno gore, nastavlja dr Frane Franić, biskup, to je: čovjekova ličnost i njezino dostojanstvo.

O istom djelu napisao je opširan, ozbiljan i dubok osvrt također i dr Čedomil Čekada.³ Uz ostale spomena vrijedne refleksije recenzenta, ističem njegovu misao o ulozi Butorčeva djela za našu kulturu, i to za onu uvijek kršćansku, za razliku od mnogih kojih o kršćanstvu danas pišu »s kompleksom inferiornosti, zaraženi i fascinirani tuđim, a krivim i, u stvari, dekadentnim idejama i koncepcijama«, kako se navodi na str. 105 toga sočnog osvrta.

2. Teološko-hagiografska djela. Osobito vrijedna djela na ovom području spadaju na mariologiju i na hagiografiju o nekim našim domaćim svecima. Navest ću neka:

Kritička studija o prijenosu slike Gospe od Skrpjela. Djelo je započeto nizom članaka 1918-19, nastavljno u BS, 1929-1931;

Suspirantis Ecclesiae sidus, Rim 1961;⁴

1. Pozdrav našem vremenu, Đakovo 1964. Pisac J. B. misli na djelo »Socijalna uloga slavenstva«, publicirano 1924, a djelo »Pozdrav našem vremenu« složeno i odobreno 1963. Možemo reći da su i prije toga datuma njegova dva djela mogla slaviti četrdesetogodišnjicu, kako se vidi iz označene godine izdanja.

2. Dr Frane Franić u predgovoru izdanja knjige na spomen pokojniku.

3. U časopisu »Crkva u svijetu«, Split, 3 (II/1967), 100-107.

4. U svescima »Maria et Ecclesia«, prigodom lurdskog marijanskog kongresa 1958, napose pretpisano u Rimu god. 1962, u izdanju Papinske Marijanske internacionalne Akademije.

U Marijinu perivoju, prvi svezak govora u čast Presvete, tj. za Gospine svetkovine, Zagreb 1962;

Vjenčić u čast bl. Augustina Kažotića biskupa, Dubrovnik 1962; i drugo izdanje 1963;

In laudibus Virginis, Rim 1963;

U Marijinu perivoju, II dio, Dubrovnik 1965.

Butorčeva teologija je ona potpuno autentična teologija, u formulaciji dinamična i živa. K tome, to je teologija ne samo suhog razuma nego i duše prožete osjećajem. Posvuda u njegovim djelima naziremo onu »teologiju spašenja« i onu »slasnu spoznaju«, jer Bogu se ne dolazi suhim razumom koliko toplim srcem. I svoje teološke misli Butorac ne iznosi shematski ni skolastički. Posvuda vibrira život. On izriče živu teologiju živim jezikom, i to u kategorijama suvremenog intelektualca. Ona doista govori suvremenom čovjeku.

O Butorčevoj mariologiji rekla je svoju riječ i naša štampa. O djelu *In laudibus Virginis* nalazi se kratak osvrt u BS, 2 (1964) 321. Isto tako i o djelu *U Marijinu perivoju* u istoj reviji 2 (1965), str. 369. I na tuđim jezicima nalaze se osvrti na Butorčeva djela, pa bi bilo vrijedno da se sve to pokupi, jer figura istaknutog teologa i mariologa to i zaslužuje.

Što se tiče propovijedi pok. Butorca, moglo bi se štogod primijetiti, jer ponekad su dosta »visoke«, apstraktne, malo dostupne publici, a ponekad su zaodievene u neko kičeno ruho retorike statičkog značenja, a dogodi se da su neke propovijedi više povijesna izlaganja, studije i sl., a manje riječ Božja. Uza sve to, Butorac govori uvjerljivo i toplo. Njemu svi stilovi nekako odgovaraju kao *njegovi*, prirasli su mu k srcu, pa ih čitalac neprisljano slijedi i kaptira njihove titraje. Zašto? Jer pokojnik govori iz srca, a poznata je misao: što iz srca izlazi, to se srca i hvata.

3. Povijesna djela. Ova su uzeta pretežno iz crkvene povijesti, a iz profane u toliko u koliko je ova u nekoj vezi s crkvenom.

Boka Kotorska od najstarijih vremena do Nemanjića, Split 1927;

Gospa od Škrpjela, Sarajevo 1928; opis i povijest svetišta;

Opatija sv. Jurja kod Perasta, Zagreb 1928, iz BS;

Zmajevići, Zagreb 1928; pretiskano iz »Hrvatske prosvjete«;

Misao sveslavenske uzajamnosti u Hrvata, Zagreb 1929;

Porijeklo Siksta V; pretiskano iz »Vjesnika za arheologiju i historiju dalmatinsku«, god. 1932;

Boka Kotorska nakon pada mletačke republike do Bečkoga kongresa 1797-1815, Zagreb 1938;

Boka Kotorska prema narodnome pokretu u revolucionarnoj godini 1848, Zagreb 1938;

Tripundanijsko kolo, Kotor 1941;

Pisma ruskog admirala Matije Zmajevića — četiri pisma nadbiskupa Vtorka Zmajevića, Zagreb 1948;

Dva nepoznata rukopisa Marka Martinovića, Dubrovnik 1952;

Proces o martolozima 1477. u Kotoru, Dubrovnik 1952;

Monasteria benedictinorum in Dalmatia in districtu catharensi, Rim 1959; pretiskano iz benediktinske revije »Benedictina«.

Kako se vidi iz gornjih djela, pokojni Butorac je razvio svoju djelatnost povjesničara na sistematsko prikazivanje Boke, i to od njenih najstarijih vremena preko dolaska Slavena pa dalje. U tim djelima ne iznosi se suha povijest. Niti se naglašuju samo politička previranja. U Butorčevoj povijesti naći ćemo osvrt na kulturne prilike, počesto i statističke podatke. Iz monografija prešao je na folklor Bokelja. Tako u *Tripundansko kolo* tumači i povijesnu pozadinu i simboliku narodnoga kola, koje se smatra ponosom Bokelja. To se kolo izvodi ne samo na dan sv. Tripuna pred katedralom, nego ono predstavlja Boku i preko granica naše države.

Povjesničari neka prouče i prosude vrijednost pojedinih navedenih djela, kao i onih koja bi se mogla navesti. Jedna se općenita misao ipak nameće: o da se našlo pisaca da opišu i druga mjesta kako se našao Butorac da onih Boku! Možda je na ovom području ostavio više znakova da je više mislilac, filozof nego povjesničar, ali je izvjesno da za njega povijest nije samo niz

nje događaja, ona je za njega poniranje u dušu, predočivanje društvenih i kulturnih prilika. Osobito mu je bilo na srcu da dokaže sraslost između kulture Boke Kotorske i Katoličke Crkve. I u tome zaslužuje priznanje.

4. *Djela s područja mistike.* Mislim da ovdje dominira Butorčevo djelo *Ujedinjujuća ljubav*, Zagreb 1960. U toj studiji nameće ti se teolog, dubok poznavalac svoga predmeta. Ipak on predmetu prilazi prerađenim pojmovima, u skladu s uvijek autentičnim tumačenjem raznih mističnih pojava. Od analize slasne vizije Heruba, Serafa i anđela on prebacuje promatranje na čovjeka. Tu se upušta i u najteže podrčje, u dubinsku analizu »noći sjetila« i »noći duha«. Kroz te »noći« prolaze neke duše, pozvane da iz blizine reproduciraju Krista-žrtvu, i preko tog ujedinjenja spremaju ujedinjenje s Bogom u vječnosti.

Uputio bih svakoga da pročita barem onu posljednju »molitvu ujedinjujuće ljubavi«, kao i dodatak *ptičice*. Stranice bremenite mislima i toplim osjećajima! Citajući stranice o pticama čini se kao da odzvanjaju riječi asiškoga Poverella, iako su Butorčeve misli složenije. »Slavni Gospodine, Isuse Kriste, ljubitelju ptica i ljudi! Sačuvaj nam ptičice da ti hvale pjevaju u zemlji psovača. Očuvaj nas od zloće i udijeli nam svetu jednostavnost, koju si nas od golubica naučio, da nam zloća ne podgriza duše« (str. 208).

5. Neka druga naučna djela. Mnogi su pokojnikovi članci s područja ideološke problematike, povijesti, kritike umjetnosti, duhovnog života itd. razasuti po periodičkoj i dnevnoj štampi. Sabrani svi ti radovi sačinjavali bi značajan i zamašan svezak. Za Galeriju umjetnina u Splitu opisuje nekoliko stotina umjetnina u Perastu i u Kotoru. U BS, 1965, pred osamstotu godišnjicu posvete kotorske katedrale, opisao je bareljef na ciboriju te katedrale (br. 1, str. 129 sl.). U istoj reviji 2 (1964), str. 175 sl. ulazi u problem personalnosti kako se ona spašava u kršćanskoj mistici.

Svoje naučne vrline pokazao je pokojnik na mnogim javnim predavanjima, kongresima i u raznim prigodama. Malo je tih radova tiskano, osim predavanja održana u Ljubljani prigodom drugog kongresa Slavske katoličke omladine 1930. Govorio je o odnosu hrvatskog mentaliteta prema općoj kulturi, posebice prema ideji o slavenskoj uzajamnosti.

Želim spomenuti da je Butorac sudjelovao i u nekim publikacijama izvan domovine. Sudjeluje u enciklopedijskom djelu o benediktinskim samostanima u Švicarskoj. A sudjelovao je i u nekim našim enciklopedijama.

O nekim će djelama ostati tajna njihova autora, a u popis anonimnih pisaca ulazi i pok. Butorac. Tako je anonimno publicirao niz članaka o svjetovnom redovništvu kod svjetovnoga klera.

Konačno. Pokojniku nije bio tuđ ni prevodilački rad. Preveo je na hrvatski jezik petu knjigu djela Marka Marulića *De institutione bene beateque vivendi* ili: Kako češ dobro i blaženo živjeti.

Kada još uzmemo u obzir djela pokojnikova u rukopisu, pa djela davno tiskana, nekako zatrpana pod pepelom prošlosti, djela o kojima će budućnost moći dati pravi sud, nameće se dužnost da se blago ovoga plodnog i dubokog mislioca ne pusti moljcu vremena, nego da se sakupi, klasificira, proučava te izvede na svjetlo. Cijeneći rad pokojnikov na području crkvene povijesti filozofije, katoličke društvene nauke i crkvene umjetnosti, nagrađen je naslovom doktora teologije od Rimokatoličkoga bogoslovske fakulteta, i »ta odluka ... nije bila, kao što često bude kod takvih doktorata, nikakva formalnost ni akt interne crkvene kurtoazije, nego potpuno objektivno i zasluženo priznanje jednomu od najlucidnijih duhova u hrvatskom kleru ovih posljednjih nekoliko decenija«.³

Bogoslovsku smotra s posebnim se pijetetom oprašta od pokojnoga dra Pavla Butorca. On je bio jedan od njezinih suradnika. A da i nije bio, zavrijedio bi spomen na njenim stranicama.

Bilo bi vrijedno da se netko posveti poslu oko stvaranja neke sinteze Butorčeve naučne baštine. Težak posao! Jer pok. Butorac nije bio jednostran

5. Kao u bilj. 3, str. 100.

intelektualac. Da se posvetio jednoj nauci, bilo bi lakše, ali pokojnik je bio svestran. Znao je da specijalizacija često škodi cjelovitom zahvatu u objektivnu istinu. Doista, specijalizacija je potrebna, jer neke su se naučne grane silno razvile. Pojedinaac nije u stanju zahvatiti u dubinu i širinu sve znanosti. Specijalist će prodrijeti bolje i dublje u svoje gradivo, ali intelektualcu širokih dimenzija, kao što je bio pok. Butorac, specijalizacija ne pruža zadovoljštinu, ona bi ga sapinjala.

Butorac pripada »staroj generaciji naših intelektualaca. Ali, on je do kraja života bio čovjek knjige. On je bio intelektualac, koji je pratio i suvremena, poslijeratna gibanja u Crkvi i u svijetu. Biskup se Butorac duboko zanimao za reformne ideje II vatikanskog sabora. I tih je ideja unio, donekle, u svoju knjigu (Problem kulture) insistirajući na kulturnoj i vjerskoj ideji komunitarizma, koju je očito uzeo iz pastoralne konstitucije 'Crkva u suvremenom svijetu'.«⁶

Mlađe bi generacije od pokojnika mogle štošta naučiti u njihovu radu u apostolatu istine. Naglasimo njegovo zanimanje za idejno gibanje vremena u kojemu je živio. Nije on pratio te ideje da ih slijepo, nekritički usvoji, niti zato da se pomodno za njima povede, nego da ih integrira u kršćansku naučnu baštinu. Svaki kršćanski intelektualac mora služiti svome vremenu. Zato će uvijek pratiti puls svoga vremena da mu može pružiti spasiteljsku riječ božanske istine.

A što bi morali naučiti od pokojnika kao učenika Istine? Radikalno angažiran za apostolatu istine? I to. Priznanje »našemu do jučer, možda, ponajuglednijemu svećeničkom i biskupskom eruditu, eruditu koji se isključivo svojim vlastitim trudom i svojom plemenitom intelektualnom ambicijom, — pomalo i kao autodiktat (nije studirao u inozemstvu; nije bio ni teološki profesionalac) — probio do vrhunca umnoga stvaralaštva i kršćanske filozofske i kulturne misli; bez ikakvih natruha smušenosti, koja je inače tipična za filozofske amatere. Eruditu, ali, još više, uvjerenom pokloniku evanđeoske istine života.«⁷

Ovo malo redaka u spomen pokojnom dru Pavlu Butorcu neznatan je izražaj priznanja velikom umniku. Mlađima neka bude poticaj da pokojnikovu naučnu baštinu ne puste u zaborav, nego neka je izvedu na svjetlo dana. Neka je postave na vidjelo da svijetli svima (Mt 5,16), jer istina je cilj ljudskih težnji, istina je Bog.

Dr J. K.

6. Dr Frane Franić, nav. dj. i mj.

7. Č. Cekada kao u bilj. 3, str. 100. Da je pokojniku bilo priznato to umno stvaralaštvo, svjedoči nam i ovaj podatak. Naveli smo da je u god. 1922. publicirao raspravu **Za napretkom**. To je, u stvari, skup od šest rasprava. Na ovo djelo upozorili su i umnici izvan naše zemlje. Pokojnik je tada imao malo više od 30 godina. Jedan bivši docent s ruskog sveučilišta u Dorpatu u posebnoj raspravi usporedio je ovo djelo s djelom bivšeg talijanskog premijera Nittija (Nitti), nobelovca, pod naslovom »L'Europa senza pace« te je Butorčevu djelu nedvosmisleno dao prednost. Napominjem da sam ovu bilješku našao u jednom rukopisu pokojnika, ali bez daljnjih podataka.